

Σταύρος, Σπηλιάκος

Χοροί και τραγούδια της Νάξου.

Σπηλιάκος, Σταύρος: “Χοροί και τραγούδια της Νάξου”, Σεμινάριο του Θεάτρου "Δόρα Στράτου", 15 Δεκεμβρίου 2002, με τη συνεργασία της Διεθνούς Οργάνωσης Λαϊκής Τέχνης (ΔΟΛΤ).

ΝΑΞΟΣ

Πολιτιστική Γεωγραφία

Νάξος, το μεγαλύτερο και ευφορότερο νησί της κυκλαδίτικης πολυνησίας, το νησί Στρογγύλη, Δία, Διονυσίας, Καλλιόπη, και Μικρά Σικελία, Ναξία, Αξία, Αξος. Το νησί του βασιλιά Νάξου, γιού του Απόλλωνα. Νάξο, νησί του Διονύσου και της Αριάδνης, αλλά και του Μηλώσσιου Δία.

Νάξος, μια ελληνική “επαρχία” που απετέλεσε ένα κεντρικό χώρο γίνεσθαι και μία από τις ευρείες αρτηρίες για την κυκλοφορία ιδεών, πνευματικής ζωής από τον Ασιατικό χώρο και τον Ευρωπαϊκό.

Νάξος, νησί απ’ όπου πέρασαν και άφησαν έντονα τα ίχνη τους οι Πελασγοί, Δωριείς, Θράκες, Κάρες, Φοίνικες, Αιγύπτιοι, κρήτες, ο τύραννος Λύγδαμης, Σπαρτιάτες, Αθηναίοι, Μακεδόνες Λατίνοι και Τούρκοι.

Στη Νάξο βρέθηκε η πρωτοκυκλαδίτικη, μαγικοθρησκευτικού χαρακτήρα, επίκρουστη πλάκα με χορευτική παράσταση, καθώς επίσης και δίπλα της, στα νερά της, ο Αρπιστής της Κέρου.

Στην Ιωνική Νάξο παράλληλα βρίσκονται οι πόλεις και οι τοποθεσίες που διατηρούσαν το αρχαϊκό τους όνομα, Τραγ(α)ία, Πολίχνη, Κορωνίς, Απόλλων, Αρνάτσα, Κρήνες, Τρίποδες, Ελληνας, Χαλκεί, Κλειδός, Μέλανες, Ακάδημοι. Γείτονές της ο Αρχίλοχος, ο Πάριος, ο Σιμωνίδης, ο Αμοργίνος, ο Σιμωνίδης κι ο Βακχυλίδης οι Κείοι, ο φιλόσοφος Φερεκύδης ο σύριος κι ο Θεόφιλος Καίρης από την Ανδρο. Πατρίδα του Νικόδημου του Αγιορείτη.

Πολύπαθη από εσωτερικές αναταραχές, πάντοτε διπλή με «πάχεις» και «λαό», με Λατίνους και Ελληνες άρχοντες, αλλά και φτωχούς, στος των πειρατών, έδρα του Λουκάτου του Αιγαίου και της προπαγάνδας των Λατίνων.

Αν και άργησε να εκχριστιανιστεί, αν και βρέθηκε κάτω από το Φράγκικο ζυγό επί πεντακόσια χρόνια, λάτρεψε την ορθοδοξία μέσα σε πεντακόσιες περίπου εκκλησίες, που κάποιες από αυτές αγιογράφησαν ο Νικηφόρος (1309) και ο Αγγελος ο κρης (1506).

Νάξος, νησί της ευφορίας, του μαρμάρου, της σμύριδας και του Βίβλινου οίνου, του Διόνυσου μα και του Απόλλωνα, νησί της μουσικής, της ποίησης, των ναών, των αναταραχών, της καταπίεσης των Λατίνων, των Κωδίκων της ειμικής ζωής (1806), των λογίων, της αντίστασης, των καταπιεστικών βενετικών διαταγμάτων, των λαϊκών πανηγυριών. Νησί, σταθμός της Δύσης προς την Ανατολή κι αυτής προς την Δύση, νησί των μεταναστών και των εποίκων Τσακώνων, Κασιωτών και Κρητών, αλλά κια Αρμένηδων, Εβραίων, Χίων και Σαμίων.

Νάξος, νησί της μουσικοχορευτικής «μανίας», νησί όχι μόνο της φυσικής αλλά και της πνευματικής γέννησης των στιχοπλόκων, των χορευτάδων και των «παιχνιδιατόρων».

Από τα χωριά της Νάξου, αυτά της ορεινής, συνθέτουν μια ομάδα που η χορευτική τους κατάσταση μπορεί να χαρακτηριστεί ως ουσιαστική στη διαμόρφωση μιας χορευτικής έντονης παρουσίας και ενότητας στην ιδιαιτερότητά τους. Αυτά τα χωριά είναι ο κινίδαρος, τ' Απεράθου (Απείρανθος), η Κωμιακή (Κορωνίδα) κι η Κόρωνος τα οποία εμφανίζουν εκτός από συχνότατα, χρονικά, χορευτικά γεγονότα, πολλούς οργανοπαίχτες ακι πρωτοστατούν στη χορευτική και μουσική πραγματικότητα του νησιού.

Στα λεγόμενα όμως Κατωχώρια ή λειβαδοχώρια (δηλ. Τα χωριά της νοτιοδυτικής Νάξου) υπάρχει έλλειψη οργανοπαιχτών βιολιτζίδων, όχι όμως τζαμπουνιέρηδων . Έτσι τα χωριά αυτά τα διασκεδάζουν οι οργανοπαίχτες των χωριών της ορεινής Νάξου.

Επίσης πρέπει να τονιστεί πως το χωριό Απεράθου αποτελεί το κέντρο της ποιητικής (κυρίως αυτοσχέδιας) δημιουργίας. Απ' το χωριό αυτό ξεκινούσαν την ναξιακή διαδρομή τους τα περισσότερα από τα τραγούδια που τραγουδιόντουσαν στα χορευτικά γεγονότα.

Το πρόβλημα του βιοπορισμού υπήρξε η αιτία μετανάστευσης των κατοίκων του (γυναικών), στις αρχές του αιώνα στην πόλη (σαν παραμάνες και βυζάχτρες) και τα νεότερα χρόνια στην Αθήνα.

Η οικονομία των χωριών στηριζόταν στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Ως βασικά επαγγέλματα απαντώνται αυτά του βοσκού, του γεωργού και το υμυλωνά. Από το 1930 και μετά τον πόλεμο κύρια, απαντάται και το επάγγελμα οτυ οργανοπαίχτη.

Από το 1880 μέχρι και σήμερα έπαιξαν μουσικό λαϊκό όργανο ή τραγούδησαν επαγγελματικά πάνω από 200 Ναξιώτες.

«Κύρια παραγωγή του χωριού μας είναι ο χορός, το τραγούσι και η μουσική», λένε στον Κινίδαρο.

Ο χορός και τα «βιολιά» αποτελούν το πάθος των κατοίκων του , που είναι πραγματικά μερακλήδες.

«Παλιότερα που δεν υπήρχαν τα βιολιά ή με τζαμπουνοντούκα ήθελε να χορεύουνε ή με τα τραγούδια». Οι Αξιώτες δεν δέχονταο παθητικά τα Δημοτικό Τραγούδι αλλά μετέχουν σ' αυτό δημιουργικά προσθέτοντας ή αλλάοντας και κυρίως δημιουργώντας νέο.

Πολλά είναι τα τραγούδια, ως στίχος, αλλά, ακι μελωδία που ήρθαν στη Νάξο σαν «ξενικά», μα τραγουδήθηκαν και χορεύτηκαν σαν δικά τους, παραλλαγμένα μερικώς. Αλλά πολλές φορές εντελώς αλλαγμένα.

Περιστάσεις για χορό και τραγούδι

Χρονιάτικος Κύκλος

1. Στη γιορτή του προστάτη του χωριού. Τριήμερο πανηγύρι.
2. Την Κυριακή του Πάσχα.
3. Τη ΝΙΑ Δευτέρα. (Δευτέρα του Πάσχα)
4. Την Πρωτομαγιά.
5. Του Κληδόνα (ή Κληδόνου).
6. Τον Δεκαπενταύγουστο.
7. Του Αη Φιλίππου. (14/12) («Μικρή Αποκριά»)
8. Τα Χριστούγεννα και η Πρωτοχρονιά.
9. Τις Απόκριες. (Όλο το Τριώδιο)

Κοινωνικός Κύκλος

1. Στο γάμο (3ήμερο)
2. Στα βαφτίσια.
3. Στο άνοιγμα κρασιών.
4. Στις βεγγέρες (περιστασιακά).
5. Στο ρακιτζό ή χατζανέματα.
6. Τις Κυριακές.
7. Το καλοκαίρι, κάθε μέρα.
8. Στον ξενιτεμό.
9. Στο φευγίο των κληρωτών.
10. Στη βόσκια.
11. Στις Ευχές.

Τόπος

1. Πρίν το '22 στα μεγάλα “ονοματισμένα” σπίτια
2. Στη μπλάτσα.
3. Στην Κορωνιά. (μικρή πλατεία με μαγαζιά)
4. Στο πλατσάκι.
5. Στα μαγαζιά.
6. Στα ξωκλήσια.
7. Στη βοσκιά.
8. Στο κάθε σπίτι.

9. Στα δώματα.

Τα χορευτικά γεγονότα των κύκλων που αναφέρθηκαν και του τόπου που τελούνται, αφορούν, όλη τη Νάξο εκτός από αυτά του “χρονιατικού κύκλου” που εκτός από τις κοινές σε όλη την Ελλάδα απαντώμενες θρησκευτικές γιορτές, αποτελούν ιδιαίτερο εορτολόγιο, όπου παρατηρούνται ιδιαίτερα κατά τόπους χορευτικά γεγονότα.

Πώς μαθαίνουν να χορεύουν

-«Κάθε στιγμή που ακούγανε τραγούδι. Σε μια γωνιά, στα γλέντια του σπιτιού, ή σε κάποι άκρη στη μπλάτσα».

- «Κανείς από τους γονείς δεν είναι υπεύθυνος για την εκμάθηση του χορού στα παιδιά».

- Τα βοσκαρίδια στη βόσκια: “Μπήγαμε ένα ραβδί χάμω και το ’χάμενε για γυναίκα και χορεύαμε και Συρτό και Μπάλλο”.

Ποιούς Χορούς Χορεύουν.

Χορεύουν συρτό αργό, Συρτό γρήγορο, Μπάλλο (όχι σαν αυτόνομο χορό αλλά σαν συνέχεια του Συρτού), “Βλάχα”, Ντίρλα, Καλαμαθιανό, Κοτσάτο, Ζεϊμπέκικο, Καρσιλαμά, Χασάπικο, “Ρούσικο”, “Γκιόσα”, “Βα-ρ-ς”, “Ταγκό”. Επίσης χορεύουν τους Αποκριάτικους “Πιπέρι”, “Αράπη”, “Μαμουτζέλο”, “Νικιντρέ”, “Τσαμπουνόπο-ρ-κα”, “Β(Μπ)ιτζιλαιαδίστικο”, τα “Κουκιά”, και “Γερόντικο”.

ΠΩΣ ΧΟΡΕΥΟΥΝ

Ο χορός των Αξιωτών γίνεται πάντοτε σ' ένα και μοναδικό κύκλο από μια παρέα τριών-τεσσάρων ζευγαριών. Πρώτος και τελευταίος στον κύκλο είναι πάντοτε άντρας (ο "αμπρουστινός" κι ο "κάτω"). Η παρέα ξεκινάει το χορό της με Συρτό χορό αργό που μπορεί να εξελιχθεί σε γρήγορο. Τα όργανα "κόβουν" - "γυρίζουν" σε Μπάλλο. Τον Μπάλλο τον χορεύει μόνο το πρώτο ζευγάρι του κύκλου, ενώ οι

άλλοι κάθονται. Κατά τη διάρκεια του Μπάλλου, ο άντρας έχει την δυνατότητα να χορέψει εκτός από την "δική" του γυναίκα και όποια άλλη από τις παρευρισκόμενες θέλει και με τη σύμφωνη γνώμη του συνοδού της. Επίσης με τη δια-----της. Επίσης με τη διαδικασία του "Μπαρντό" να χορέψει κάποιος από τους παρευρισκόμενους την δική του ντάμα που χορεύει την συγκεκριμένη στιγμή.

Αφού τελειώσει ο Μπάλλος, ο οποίος μπορεί να κρατήσει πολλή ώρα σταματούν τα όργανα και ξαναπιάνουν το Συρτό με πρώτο ζευγάρι αυτό που χόρευε προηγούμενα πρώτο, ενώ αυτό κάθεται. Ακολουθείται η ίδια διαδικασία μέχρι και το τελευταίο ζευγάρι της παρέας. Σ' αυτό πιάνεται πίσω (για να χορεύουν δύο τουλάχιστον ζευγάρια) ο προηγούμενος α-μπρουστινός ή κάποιος άλλος από άλλη παρέα που του έχει δώσει σειρά ο λαουτιέρης. Στη συνέχεια χορεύει άλλη παρέα.

Οι άλλοι χοροί, ο Καλαματιανός κυρίως, χορεύεται αν ζητηθεί είτε πριν τον Συρτό ή στο τέλος του χορού ολόκληρης παρέας.

Ο κορυφαίος χορός των Ναξιωτών είναι ο Μπάλλος, χορός αντικριστός και ελεύθερος. Χορός που αρχίζει με Συρτό (παρέα, κύκλος) και "γυρίζει" σε Μπάλλο (όπου και χορεύει μόνον ένα ζευγάρι, το πρώτο του Συρτού). Ο Μπάλλος είναι ο χορός που ο λαουτιέρης λέει αυτοσχέδια δίστιχα ("κοτσάκια"), προσωπικά των χορευτών, ανάλογα με τα χαρίσματα τους, τα ελαττώματα τους (αν είναι γνωστοί ή αλλιώς παίρνει πληροφορίες από άλλους).

Άλλοτε ο χορός είναι "σεμνός" και αργός στις κινήσεις κι άλλοτε "παιχνιδιάρικος". Κινήσεις νοηματικές, εκφραστικές, εξωτερίκευσης των (συναισθημάτων του χορευτή προς τη ντάμα του. Ελευθερώνεται, δονείται ψυχικά και σωματικά, εκστασιάζεται, κάνει υπερβάσεις, "επιθετικές εφόδους" για να την φιλήσει ή τάχα να την φιλήσει, η οποία με την σειρά της χορεύει σεμνά, ίσια, αλλά κάνοντας και ταχύτατες κινήσεις, στροφές για ν' αποφύγει το φιλί.

Ο Μπάλλος εξελίσσεται σε έκσταση, με μεγάλη διάρκεια και συνεχή επανάληψη, προς το τέλος, των ίδιων μουσικών μοτίβων.

"Η πληρωμή στα βιολιά συνεχίζεται κι όποιος αντέξει". "Το ν' αντέξει κανείς ήτανε και θέμα τροπαίου". Η ρυθμική αγωγή φθάνει σε ταχύτητα τόση, ώστε να "χτυπούν τα ποδάρια στ' αυτιά". "Ήτανε θέμα αντοχής και γοήτρου".

ΑΠΟΚΡΙΕΣ

- *"Τις Αποκριές χορεύουν κι οι γριές"*.

Ο χορός και το τραγούδι ξεκίναγε απ' την Π ρ ο φ ω ν ή* Κυριακή (του Ασώτου) και φούντωνε μετά την Τσικνοπέμπτη μέχρι την Τυρ(ι)νή Κυριακή.

- Γλέντι στο σφάξιμο των χοίρων (το Προφονό Σάββατο), παρέες-παρέες.

- Γλέντι καθημερινό κυρίως στα σπίτια, αλλά και μαγαζιά με φωνητικό τραγούδι και μουσικά όργανα μέχρι το πρωί.

- *"Την Τυρνή βδομάδα έχουμε άλλου είδους γλέντια"*. Ντύνονται περισσότεροι "μοσκάροι"*. Ιδιαίτερη σημασία έχει το χορευτικό δρώμενο των "ΦΟΥΣΤΑΝΕΛΑΔΩΝ" ("Φουστανελάδες", "Λεβέντες" και "Κορδελλάτοι". Σαν "Διονυσιακός Θίασος" επισκέπτονται καθημερινά (μόνον οι άνδρες) τα άλλα χωριά (που έχουν το ίδιο έθιμο) και χορεύουν τις γυναίκες (του χωριού που επισκέπτονται), πού 'χουν φροντίσει και τους προσφέρουν ιδιαίτερα φαγητά των ημερών. Το σούρουπο επιστρέφοντας στο χωριό τους συνεχίζουν το γλέντι, όπου χορεύουν τις γυναίκες τις "δικές" τους. Αυτό γίνεται μέχρι και το Τυρνό Σάββατο.

Τον "Θίασο" συνοδεύουν τα "βιολιά", (μόνον στον Κινίδαρο) ή οι "Τζαμπούνες" στα υπόλοιπα και μάλιστα χωρίς αμοιβή σαν ανταπόδοση της υποχρέωσης που έχουν οι οργανοπαίχτες προς τους χορευτές για όλο τον άλλο χρόνο. Την Τυρνή Κυριακή γλεντάνε όλοι στα χωριά τους, όλοι μαζί στα σπίτια, στα μαγαζιά, στη Βλάτσα, στα δώματα*.

Η συμμετοχή είναι καθολική. Τζαβούνες αποκριανό φωνητικό τραγούδι, βιολιά, χορός, γέροι, γριές. Παίζουν ψευτοπόλεμο, «κάνουν ζευγάρι με το σύνεργο», σπέρνουν, θερίζουν, αλωνίζουν, λιχνίζουν, αρμέγουν, πήζουν τυρί, κάνουν εικονικές κηδείες, κάνουν το γιατρό και χορεύουν γύρω από το «πεθαμένο» παιδί του Αράπη που γίνεται καλά.

Την Καθαρά Δευτέρα, αφού γλεντήσουν σε κοινό τραπέζι και κυρίως ο "Θίασος" με τους Φουστανελάδες, το απόγευμα μόλις χτυπήσει η καμπάνα του εσπερινού,

πηγαίνουν όλοι στην εκκλησία, ενώ τους συνοδεύουν τα βιολιά παίζοντας "το σκοπό του γάμου".

Μετά τον εσπερινό δεν ξαναπαίζουν τα όργανα μέχρι την Κυριακή του Πάσχα, ενώ τα κοπε-λουδία τραγουδούν· τραγούδια πολύστιχα (πανελλήνια) δίχως να χορεύουν. Ο-άνδρες παίζουνε παιχνίδια (τη Λολομαριά, τις Μπάλες κ.λπ.).

Τα χορευτικό αυτό δρώμενο των ΦΟΥΣΤΑΝΕΛΛΑΔΩΝ αφορά τα χωριά που βρίσκονται νότια και δυτικά του Κινιδάρου, ενώ στο χωριό Απεράθου, Κόρωνο και Φιλώτι λαμβάνουν χώρα αποκριανά χορευτικά δρώμενα, διάφορα αυτών των άλλων χωριών.

Χαρακτηριστικότερη είναι η περίπτωση του δρωμένου των "Κουδουνάτων" στ' Απεράθου με ρίζες στα δρώμενα των Διονυσιακών θιάσων. Σ' αυτό το έθιμο ο χορός έχει σύνδρομο χαρακτήρα κι όχι πρωτεύοντα.

Εκτός από την Αποκριά και το Πανηγύρι σημαντικότερο έθιμο όπου απαντάται έντονη η παρουσία χορευτικών γεγονότων, είναι ο γάμος.

Σ' αυτόν ελλείπουν οι χορευτικές περιστάσεις καθ' όλη την εβδομάδα της προετοιμασίας του, ενώ αρχίζουν από το Σάββατο το βράδυ (όχι σ' όλα τα χωριά), στο στενό περιβάλλον των συμπεθέρων και συνεχίζεται την Κυριακή μετά την στεφάνωση μέχρι τις πρωινές ώρες της Δευτέρας. Την Δευτέρα το μεσημέρι 11-12 η ώρα τελείται η "Πατινάδα" με κοινοτικό τραγούδι και στη συνέχεια με χορό μέχρι το βράδυ ή και το πρωί της Τρίτης (για να χορέψουν *όλοι* οι καλεσμένοι, αλλά και όλο το χωριό) και την Τρίτη στον Αντίγαμο (την άλλη Κυριακή σε ορισμένα χωριά).

Κεντρικό πρόσωπο των χορευτικών αυτών γεγονότων είναι η νύφη, η οποία είναι "υποχρεωμένη" να χορέψει με όλο το χωριό. Στην περίπτωση των γυναικών, θα χορέψουν τη νύφη Συρτό και Μπάλλο αλλάζοντας (οι γυναίκες) τον ρόλο τους, δηλ. χορεύουν σαν άντρες.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ («Παιχνίδια»)

Τα μουσικά λαϊκά όργανα πριν το 1880, ήταν αποκλειστικά η Τζαβούνα, το άουΒάκι και το σουβλιάρι (σουραύλι). Αυτά είναι τα "χωριάτικα" όργανα, ενώ στην πόλη - Χώρα παιζόταν η

λύρα κι αργότερα το βιολί, η γουϊτάρα (ίσως λαούτο). Το σύνολο των μουσικών οργάνων (οργανοπαιχτών) ονομάζεται τακίμι ή ζϋη (ζύγια).

Το 1887-88 εμφανίζονται τουλάχιστον στον Κινίδαρο τα "αστικά" μουσικά όργανα, δηλαδή το βιολί, το λαούτο και για μερικά χρόνια το κλαρίνο. Περαστικό ήτανε και το σαντούρι, για μια δεκαετία περίπου.

Το κλαρίνο δεν "πειράζει"* την ψυχή του Ναξιώτη και οι οργανοπαίχτες αντιμετωπίζουν με δυσφορία τη μοιρασιά του μεροκάματου δια του τρία. Με τον όρο "βιολιά" εννοούν τα μουσικά όργανα (βιολί-λαούτο), το τακίμι και με τον όρο "τζαβούνα" εννοούν και το δουβάκι, όπως και με τον όρο "δουβάκι" εννοούν και την τζαβούνα ή αλλιώς τζαβουνοδούβακα ή δουβακοσουβλιारा (ντουμπάκι και σουβλιάρι).

Το σουβλιάρι εκτός από "συντροφικό" όργανο των βοσκών συμμετείχε (παλιά στις αρχές του αιώνα) και στα γλέντια. Περνώντας ο χρόνος, οι Ναξιώτες προτιμούν τα "βιολιά" για τη "γλύκα" τους, όπως λένε και τις μουσικές τους δυνατότητες. Η πληρωμή στα "βιολιά" είναι μεγαλύτερη γι' αυτό και οι πιο φτωχοί συνεχίζουν να πηγαίνουν στις τζαβούνες.

ΟΡΓΑΝΟΠΑΙΧΤΕΣ (Παιχνιδιάτορες ή παιχνιδιατόροι)

Οι οργανοπαίχτες ήταν οι πλούσιοι των χωριών. Κέρδιζαν πολλά χρήματα, γιατί το πάθος

των συγχωριανών τους, αλλά και όλων των Αξιωτών για το χορό, ήτανε (και είναι) μεγάλο.

Απ' τους δύο οργανοπαίχτες τραγουδούσε ο λαουθιέρης και σπάνια ο βιολιτζής.

Ο λαουθιέρης εθεωρείτο καλός και τον προτιμούσαν, όταν εκτός από "καλό λαούτο", τα "ταίριαζε" κι όλας, δηλ. είχε και καλή φωνή και τραγουδούσε αυτοσχέδια τραγούδια. Ήταν ο "κουτσομπόλης" του χωριού. Δημιουργούσε ποιητικά και συνέβαλε στο κέφι του γλεντιού. Όμως φρόντιζε και για την καλή

πληρωμή του τακιμιού. Αν δε ο χορευτής δεν πλήρωνε, πριν του "κόψει"* το χορό τον προειδοποιούσε με σχετικό δίστιχο.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Στο τραγουδιστικό ρεπερτόριο (χορευτικών τραγουδιών), αποφασιστικής για την εξέλιξη (πορεία) σημασίας, υπήρξε η σχέση της Νάξου με την Πόλη, την Μ. Ασία κι αργότερα την με Αθήνα.

Πολλά τραγούδια ή οργανικοί χορευτικοί σκοποί ήρθαν στην Νάξο από τους ίδιους τους Ναξιώτες, οι οποίοι αναγκάστηκαν για βιοποριστικούς όπως προαναφέρθηκε και άλλους λόγους, να ταξιδεύουν σ' αυτά τα μέρη ή και να μένουν εκεί πολλά χρόνια. Γυναίκες (σαν βυζάχτρες, παραμάνες και βοηθητικό οικιακό προσωπικό) κι οι άντρες (σαν ταχυδρόμοι, αλλά και μετανάστες) επιστρέφοντας στη Νάξο έφεραν μαζί τους τραγούδια, τα οποία χορεύονταν στη συνέχεια στα ναξιώτικα χορευτικά γεγονότα. Ιδιαίτερα οι οργανοπαίχτες που υπηρετούσαν ως στρατιώτες στην Μ. Ασία, επιστρέφοντας μετά τον Πόλεμο, έφεραν μαζί τους πολλά τραγούδια, κυρίως του Συρτού και του Μπάλλου.

Τέλος η επιστροφή των προσφύγων Αξιωτών, κυρίως από τα Βούρλα της Μ. Ασίας, έδρασε καταλυτικά και προσθετικά στην μουσικο-τραγουδιστική παράδοση της Νάξου.

Κατηγορίες:

1. Χορευτικά και του Καθιστού γλεντιού (και Μανέδες).
2. Του Συρτού - του Καλαμαθιανού - του Μπάλλου - της "Βλάχας" - του Ζεϊμπέκικου - του Καρσιλαμά - του Ρούσικου κ.ά.
3. Κοτσάκια του Συρτού.
-"- του Μπάλλου. -"- της "Βλάχας". -"- της καθημερινής (αφηγηματικά).
4. Φωνητικό - Οργανικό.

Στα χορευτικά γεγονότα λείπει εντελώς το "καθιστικό" τραγούδι, οποιουδήποτε ύφους. Η χορευτική πράξη ξεκινάει αμέσως μετά ίσως, πολλές φορές, την

"εκτέλεση" ενός-δύο, χορευτικών πάντα τραγουδιών από το τακίμι για την "ψυχική", όπως λένε, προετοιμασία των γλεντιστών.

Τον Συρτό χορό, συνόδευαν δύο είδη τραγουδιών: α) Τα ονομαστικά (που είχαν δηλ. τίτλο) και β) τα αυτοσχέδια (της στιγμής).

Από τα "ονομαστικά", άλλα τραγουδιόντουσαν στο τοπικό ύφος και με παραλλαγμένους τους στίχους και άλλα με στίχους έτσι όπως τους είχαν "φτιάξει" οι ίδιοι.

Η Νάξος, ένας μικρόκοσμος μέσα στην Κυκλαδική πολυνησία, στον Αιγαιοπελαγίτικο και τον ευρύτερο ελλαδικό χώρο, "εκμεταλλεύτηκε" άριστα την αφομοιωτική της δύναμη και τη χρησιμοποίησε δυναμικά, διαρκώς ανανεούμενη και δημιουργική, ως ζωντανός οργανισμός.

Ο ΧΟΡΟΣ στα διάφορα χωριά της Νάξου εμφανίζει διαφορές, διαφορές που τις γνωρίζουν και οι χωρικοί, αλλ' εύκολα τις διακρίνει κι ο ερευνητής. Έγιναν δε μεγάλες αλλαγές στο χώρο της μουσικής και του τραγουδιού (είδος, ύφος, τρόπος, μουσικά όργανα, σκοποί), εδώ και 110 χρόνια έχει υποστεί αλλαγές στις λεπτομέρειες, αλλαγές αφαιρετικές. Ο χρόνος ίδιος, ο τόπος σχεδόν ίδιος, ο τρόπος, το "θεατρικό σκηνικό" το ίδιο, η μανία Ίδια. Ο εκτονωτικός του χαρακτήρας βιωματικός, εθιμικός, αναγκαιότητα, "πετσί".

Η συλλογικότητα [θεσμός των εγγεριών*, μύλοι, συγκοινωνιακός χαρακτήρας των σπιτιών (πειρατές), ενωτικοί αγώνες κατά των Φράγκων και του ντόπιου Αρχοντολογιού] και μοναδικά προσωπική κι όχι ατομική δραστηριότητα του έρωτα ("με τα κοτσάκια και τον Μπάλλο γινότανε ο έρωτας στο χωριό μας"), αποτυπώθηκαν έντονα στο Συρτό, τον Καλαμαθιανό και τη "Βλάχα", στο Μπάλλο και τις Πατινάδες.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ

Βοσκαριδάκι = Μικρός βοσκός

Βόσκια = Εκεί που βόσκουν τα πρόβατα

Εγγεριές = Η κοινή εκμετάλλευση, από δύο-τρεις, καλλιεργήσιμης γης

Ευχές = Ονομαστικές γιορτές

Ζευγάρι = Όργωμα

Κρης = Δάσκαλος του Δομ. Θεοτοκόπουλου

Μηλώσσιος = Ο προστάτης των προβάτων

Μοσκάροι = Μασκαράδες

Μπ(Β)ιτζιλαιαδίστικος = Ο χορός των Βιντζηλαίων. Χορός που χορεύεται τις Απόκριες στο χωριό Κωμιακή

Ονοματισμένα = δυο ή τρία σπίτια με βό-ρ-το (ευρύχωρο για χορό)

Νικόδημος = Νικόδημος ο Αγιορείτης. Πολιούχος της Χώρας

Πειράζει = Ευαισθητοποιεί, συγκινεί

Πλατσάκι = Η μικρή πλατεία

Προφωνή = Η ημέρα πριν τη φωνή από το σφάξιμο του χοίρου

Ρακιτζό = Το φτιάξιμο της ρακής. "Χατζανέματα" στ' Απεράθου

Σύνεργο = Το εργαλείο του οργώματος

*****

Πατινάδα του Γάμου

Άσπρε μου κρίνε Κώστα μου / να ζήσεις να (γ)εράσεις,

κι η ευχή μου να σ' ακολουθεί / απ' όθεν κι αν περάσεις.

Σιγά- σιγά τον ήφερα / τον ήλιο στην αυλή μου,

τώρ' ας χαρούν οι φίλοι μου / κι ας σκάσουν οι εχτροί μου.

Κουμπάρε που στεφάνωσες / τα δύο κυπαρίσσια,

να σ' αξιώσει ο Θεός / να κάνεις και βαφτίσια.

Επάντρεψες την κόρη σου / και έχεις τη χαρά σου,

τέτοιες χαρές σου εύχομαι / και στ' άλλα τα παιδιά σου.

Σήκωσ' απάνω αετέ / κι άνοιξε τα φτερά σου,
και ξύπνησε τη πέρδικα / πού 'χεις στην αγκαλιά σου.
Τελειώσανε τα ψέμματα / του έρωτα τα πάθη,
σας εύχομαι να ζήσετε / παντοτεινά μ' αγάπη.
Σήκω γαμπρέ το χέρι σου / και κάνε το σταυρό σου,
να σου χαρίζει ο Θεός / τον ωραίο σύντροφο σου.
Έλα Χριστέ και Παναγιά / με τον μονογενή σου,
στ' αντρόγυνο που γίνηκε / να δώσεις την ευχή σου.
Σήκωσ' απάνω κι άνοιξε / τη πόρτα την ξυλένια,
γιατί θα την εσπάσουμε / να βάλεις σιδερένια.

Θυμάμαι τ' όμορφο χωριό

Θυμάμαι τ' όμορφο χωριό και τον καιρό εκείνο,
που 'παιρνα το πανέρι μου κι πάενα να πλύνω.
Στον ποταμό επλέναμε όλα τα κοπελούδια,
και λέ(γ)αμε παραλο(γ)ές κοτσάκια και τραγούδια.
Και τα κοπέλια του χωριού σκιάζονταν τις μανάδες
και μας επαίζανε κρυφτό πίσω απ' τις φυλλάδες.
Χριστέ μου και να γύριζαν πίσω τα χρόνια κείνα,
κι ας κουβαλούσα το νερό ξανά με τη λαϊνα.
Να 'μουν στο χωριουδάκι μου που το 'χω πεθυμήσει,
τα παλαιά νοικοκυριά να μου ξαναθυμίσει.
Τη ρόκα, την κρεββαταριά ανέμι, αντίλι άδεια,
κι έρωτες στην παραστιά να κάθονται τα βράδια.

Και το μπουγαδοχάρανο πάνω στσι φυρομάχοι,
με το πετρελαιόλυχο που τώρα δεν υπάρχει.
Το χαρανί, τον άρμεο κουδούνια και πιθάρια,
και με πατατοκρέμμυδα γεμάτα τα κελάρια.
Και τα τρεολοτσίμισκα πάνω στσι φυροσκάμνοι,
μα και το (γ)έρο το βοσκό τη βράκα του να βάνει.
Ετοιμάζε μου το ντουρά ξύπνα και τα κοπέλια,
να πάμε να τσαπίσουμε πρωί - πρωί τ' αμπέλια.
Είναι καλές νοικοκυρές και στην αγάπη σταθερές.
Και στο γλέντι σαν θα πάνε πόνους και καημούς ξεχνάνε.
Κι άμα θα πιάσουν το χορό πως χαίρομαι να τα θωρώ.
Με ωραία τραγουδάκια στα μικρά καφενεδάκια.
Όμορφη πού 'ναι η ζωή να την γλεντάς ως το πρωί.
Την αυγή είναι ωραία να 'χεις όμορφη παρέα.
Να πάρεις τα βιολιά να πας βόλτα σε κείνη π' αγαπάς,
να της κάνεις πατινάδα μες του ύπνου τη γλυκάδα.

Τα παλαιά μου βάσανα

Τα παλαιά μου βάσανα
περά- καλέ, περάσανε και πάνε.
Λε λα λε κι αμάν,
αμάν τα παλαιά μου βάσανα.
Τα τωρινά γινήκανε
φίδια, καλέ φίδια για να με φάνε.

Λε λα λε κι αμάν,
αμάν τα τωρινά γινήκανε.
Τα βάσανα μου τραουδώ
το πό- καλέ το πόνο μου γλεντίζω.

Λε λα λε κι αμάν, αμάν
τα βάσανα μου τραουδώ.
Κι όπως τον έβρω το καιρό
Ετσι, καλέ ετσι τον αρμενίζω.

Λε λα λε κι αμάν, αμάν
κι όπως τον έβρω το καιρό.

Από τα γλυκιά σου μάτια (Βλάχα)

Από τα, από τα γλυκά σου μάτια,
από τα γλυκά σου μάτια τρέχ' αθάνατο νερό
νερό, νερό νερό, νερό
τρέχ' αθάνατο νερό.

Και σου ζή- και σου ζήτησα λιγάκι
και σου ζήτησα λιγάκι και δεν μού' δωσες να πιω,
να πιω, να πιω, να πιω, να πιω,
τρέχ' αθάνατο νερό.

Ήθελα, ήθελα από χθες το βράδυ
ήθελα από χθες το βράδυ μ' έπιάσε ψηλή βροχή,
βροχή, βροχή, βροχή, βροχή
μ' έπιάσε ψηλή βροχή.

Το Θεό, το Θεό παρακαλούσα,
το Θεό παρακαλούσα για να σέ 'βρω μοναχή
μοναχή, μοναχή
μέ 'πιάσε ψηλή βροχή.

Ούτε μο- ούτε μοναχή σε βρήκα,
ούτε μοναχή σε βρήκα ούτε με τη μάνα σου
μάνα σου, μάνα σου,
ούτε με τη μάνα σου.

Μόνο σε- μόνο σέ 'βρα στολισμένη,
μόνο σέ 'βρα στολισμένη με τη φιλενάδα σου,
-άδα σου, -άδα σου,
ούτε με τη μάνα σου.

Η αγάπη σου μ'αρέσει

Η αγάπη σου μ'αρέσει, η αγάπη σου μ'αρέσει,
η αγάπη σου μ'αρέσει κι η καρδιά μου ας πονέσει.

Έλα νά' μαστέ τα δυο μας να περνούμε τον καιρό μας

Σ' αγαπώ και υποφέρω, σ' αγαπώ και υποφέρω
σ' αγαπώ και υποφέρω κι ήγτα θα γενώ δεν ξέρω.

Έλα νά' μαστέ τα δυο μας να περνούμε τον καιρό μας

Κι όμως στην καρδιά μου σ' έχω, κι όμως στην καρδιά μου σ' έχω
κι όμως στην καρδιά μου σ' έχω και να μη μου πεις προσέχω.

Έλα νά' μαστέ τα δυο μας να περνούμε τον καιρό μας.

Ω! τι κρίμα να πηγαίνει, ω! τι κρίμα να πηγαίνει,

ω! τι κρίμα να πηγαίνει, η αγάπη μας χαμένη.

Έλα νά' μαστέ τα δυο μας να περνούμε τον καιρό μας.

Είναι το δικό σου γέλιο, είναι το δικό σου γέλιο,

είναι το δικό σου γέλιο, της αγάπης μας θεμέλιο.

Έλα νά' μαστέ τα δυο μας να περνούμε τον καιρό μας.

Δρ. ΣΤΑΥΡΟΣ Χ. ΣΠΗΛΙΑΚΟΣ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΑΞΟ

Guilelimus Engel στο έργο του « Quastiones Naxiae », σ. 8 κ.ε.

Sauger, P.

1988 «Η παρούσα κατάσταση των νήσων του Αιγαίου Πελάγους», (από την εν έτει 1698 συγγραφείσης Ιστορίας των αρχαίων Δουκών, εν Ερμουπόλει Σύρου, τύποις «Πατρίδος», 1879), *Ναξιακά* 17-18, 21.

Slot, B.J.

1980 «Η Νάξος τα τελευταία χρόνια της Φραγκοκρατίας», Ν. Μ., φ. εκδ., φ. 10. Αποσπάσματα από το βιβλίο του: Archipelagus Turbatus – Les Cyclades entre colonisation Latine et occupation Ottoname (1500-1718).

1988/92 «Το ημερολόγιο του προξένου της Ολλανδίας Φραγκίσκου Σομαρίπα στη Νάξο». (Η Επανάσταση του 1821 στο νησί), *Ναξιακά* 16, 19/20, 30/31, 36.

Tarrilon

1947 «Αναμνήσεις από τη Νάξο (1714)», μτφρ. Α. Καραβιά, *Ναζιακόν Αρχείον* 6,86.

Αιγαιοπελαγίτικα Σωματεία

χ.χ. *Αιγαιοπελαγίτικη Αρχιτεκτονική (Τέχνη και Παράδοση)*, Αθήνα:
Αιγαιοπελαγίτικα Σωματεία.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΝΑΞΙΑΚΑ»

1985-2002.

Αλιμπράτης Δ.

1961 «Η συμβολή των Κυκλάδων εις τον Ελληνικόν Πολιτισμόν» *E.E.KM.*
1.

Αρχείον Νάξου

1987 «Περιγραφή της Νάξου φυσική, ηθική και πολιτική», *Ναξιακά* 12-13.

Αδραχάς Σ.

1985 *Χάρτες και Χαρτογράφοι του Αιγαίου Πελάγους* «Το ελληνικό Αρχιπέλαγος μια διάσπαρτη πόλη», Αθήνα: Ολκός.

Βακαλόπουλος, Κ.

1976-77 «Νέες ειδήσεις για τις Κυκλάδες το 1828», *Μνημοσύνη* 6, 273.

Νέα Ελληνική Ιστορία, (1204-1985), Βανιάς: Θεσ/νίκη.

Βογιατζίδης, Ι.

1961 «Επιβίωσις Αρχαίων αγροτικών εορτών εις τας Κυκλάδας», *E.E.K.M.*
1.

Δαμιράλης Ν. Μ.

1874 *Ιστορία των Κυκλάδων Νήσων.*

Δε-Κιγάλλας Ι.

1991 «Περί της υπό των Ενετών και Οθωμανών συγχρόνου φορολογίας των νήσων

του Αιγαίου», *Πανδώρα* 21.

Δελλαγραμμάτεκας Η.

1980 *Κυκλάδες*, Αθήνα: Κέδρος².

Δελλα - Ρόκκας Ι.

1948 «Πειρατικές επιδρομές κατά της νήσου Νάξου», *Ν. Α.* 13,168.

1957 «Συμβολή στη μελέτη των εθίμων της Νάξου», *Ναξιακόν Αρχείον* 2-3, 36.

1986 «Αγνωστα έθιμα της εποχής της ενετοκρατίας της Νάξου», *Ναξιακά* 8 / 9.

Δημητρακόπουλος Γ.

1970 «Τα περί εγκαταστάσεως Μικρασιατών εις Νάξον», *Παρνασσός* 12.

Δραγούμης Μ.

1982 «Από τη Σαντορίνη ως τη Θράκη (μια μουσική περιδιάβαση στο Αιγαίο)»,

Δ.Ε.Ν.Π.Γ.Π. 5α, Αθήνα: Σχολή Μωραΐτη.

Ελληνίς (περ.)

1911 «Τοπικά εν τω Αιγαίω έθιμα αφορώντα το γυναικείον φύλον», *Ελληνίς Α* « 4.

Ζερβουδάκης Γ.

1956 «Το Κυκλαδίτικο Τραγούδι», *Κυκλαδικά* 6. Ζερλέντης Π.

1902 *Byzantisnische Zeitschrift*, τ . 11, σ. 490.

1916 «Ναξίων Εθνικά», *Αθηνά* 28, 298-306.

1924 *Γράμματα των τελευταίων Φράγκων Δουκών (1438- 1621)*, Ερμούπολη Σύρου Αθήνα: Καραβιάς.

1925 *Φεουδαλική Πολιτεία εν τη νήσω Νάξω*, Ερμούπολη Σύρας.

Ζερλέντης Π. - Κατσουρός Φ.

1918 *Νησιώτικη Επετηρίς*, Αθήνα: Καραβιάς.

Ζευγώλης Δ, Γ.

1962 *Αντίλαλοι απ « τα τραγούδια της Νάξου*, Αθήνα.

1979 «Αναφορά στη μετοίκηση των Κρητικών στη Νάξο», *Ναξιακόν Μέλλον* φ. έκδ.,

φ. 5.

1985 «Μια μετοίκηση από την Τήνο στη Νάξο κατά το τέλος του 18ου», *Κυκλαδικά Θέματα* 9.

1983-89 «Το σύγχρονο λαϊκό τραγούδι στην Απείρανθο Νάξου», *Απεραθίτικα* 1.

1998 *Εποικοι Κρητικοί στ «¹ Απεράθου της Νάξου*, ιδιωτ. Αθήνα.

Ημελλος Στέφ.

1962-63 «Ειδήσεις περί ελληνικών ΧΟΡΩΝ και ΜΟΥΣΙΚΗΣ παρά τω περηγητή

P. Aug de Guys», *E.E.A.A.* 15-16.

1974 Παρατηρήσεις εξ επιτόπιου ερεύνης εις τον λαϊκόν πολιτισμόν των νοτίων Κυκλάδων, Αθήνα.

Καββαδίας Γ. κ.α.

1987 *Αιγαίο: Μερικές κοινωνικές διαστάσεις*, στο «Μουσικές του Αιγαίου», Αθήνα:

Υπουργ. Πολιτισμού - Υπουργ. Αιγαίου.

Καμπανιόλος, Μ.

1994 «Η μονή Ιησουϊτών Νάξου μεταξύ Ιεραποστολής και παραγωγικής επιχείρησης,

Πρακτικά Α « Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»,

Αθήνα, σ .597 - 605.

Καρπάθιος Ι. Ε.

1933 «Πρώται αφορμαί συγκρούσεων Ορθοδόξων και Λατίνων εν Νάξω επί Τουρκοκρατίας», *Εκκλησία* 145.

Κασεμάτης, Π. Κ.

1936 *Η Λατινική προπαγάνδα και αι Κυκλάδες κατά τον ΙΗ « αι.*, Αθήνα.

Κατσούρης Μ.

1974-78 «Δικαιοπρακτικά έγγραφα εκ Κινιδάρου Νάξου», *Επετ. Κυκλ. Μελετών* 10.

1985 *Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα από τον Κινίδαρο της Νάξου*, Σύλλογος Κινιδαριωτών Νάξου, Αθήνα.

Κατσουρός Φ .Α.

1968 «Ναξιακά Δικαιοπρακτικά Εγγραφα του 17ου αι.», *Ε.Ε,Κ.Μ.* 7, 33.

Κεφαλληνιάδης Ν.

- 1961 «Η Διονυσιακή Τσαβούνα και η Απολλώνια φλογέρα στη Νάξο», εφημ. *Νάξος*. 1970 εφ. *N. M.* «Στατιστική εικόν της Νάξου του 1833», (Σεπ. 1970).
- 1978 «Η παλιά γυναικεία φορεσιά των Κυκλάδων», *Κιμωλιακά* 8.
- 1979 *Δαμαριώνας*, Σύνδεσμος «Φίλων Δαμαριώνας», Αθήνα
- 1984 *Μονή*, Σύλλογος Μονιατών, Αθήνα.
- 1985 *Απείρανθος*, Π.Λ.Ο.Α., Αθήνα.
- 1985 «Η ιστορία της Νάξου μέσα από τα μνημεία της», *Ναξιακά* 1.
- 1985 *Ρομαντικές Ιστορίες στο Αιγαίο (16ος-19ος αι.)*, Αθήνα: Φιλιππότης.
- 1987 *Παράξενες Ιστορίες στο Αιγαίο (17ος-18ος αι.)*, Αθήνα: Φιλιππότης.
- 1987 «Το ανέκδοτο τέλος της ιστορίας του Λίχτλε», Γ.Α.Κ. (χρφ. από βιβλιοθήκη του Βατικανού), *Ναξιακά* 12-13.
- 1987 *Αγερσανί της Νάξου*, Συλλ. Αγ. Αρσενίου, Αθήνα.
- 1988 «Μικρασιατικά Τραγούδια που τραγουδήθηκαν στη Νάξο», *Μικρασιατικά Χρονικά* 18.
- 1988 *Μνήμες απ «την Ανατολή*, Αθήνα: Φιλιππότης.
- 1989 *Ταξίδια στο Αιγαίο (18ος- 19ος αι.)*, Αθήνα: Φιλιππότης.
- 1990 «Οι Σφακιανοί της Νάξου», εφημ. *Ναξιακόν Μέλλον*. 1992 «Αξιώτες στην ξενητεία στα 1888», *Ναξιακά* 30-31.

Κοντελιέρης Μ.

- 1935 *Οι Αμορούζοι (πως αγαπούν στη Νάξο)*, Αθήνα.

Κοντιάδης, Ε.

- 1994 «Νάξος ή Δία», Πρακτ. Α « Πάνελ. Συνεδρ. για την ιστορία της Νάξου,

Αθήνα, σ. 223-225

Κοντολέων, Ν.

1947 Εκ της Αρχαϊκής Νάξου», *N. A.* 5°, 59-66.

Κορρές Γ.

1985 *Κυκλαδικός Πολιτισμός (Νεολιθική- Πρωτοκυκλαδική εποχή)*, Αθήνα.

Κούκου Ε.

1980 *Οι κοινοτικοί θεσμοί στις Κυκλάδες κατά την Τουρκοκρατία.*, Αθήνα: Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος.

Κουρουπάκη Κ. κ.ά.

1981 *ΝΑΞΟΣ, (Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική)*, Αθήνα: Μέλισσα.

Λαμπρινουδάκης Β.

1977 «Αρχαία Νάξος, Ιστορία και Πολιτισμός», *Ναξιακή Πρόοδος* (αναδημ. 1985), *Ναξιακά Ι.*

Λεβογιάννης Ν.

1978 *Επιστροφή στις ρίζες*, Αθήνα: Πολιτιστικό Γραφείο του Συλλ. Κορωνίδας Νάξου.

1996 *Κωμιακή. Τόπου χρώματα - Αντιθέσεων Αρμονία*, τόμ. Α «, Σύλλογος Απολλωνιατών Νάξου, Αθήνα.

2001 *Κωμιακή. Τόπου χρώματα - Αντιθέσεων Αρμονία*, τόμ. Β «, ιδιωτ. Αθηνά.

Λεοντάρης, Σ.

1994 «Γεωλογική-Μορφολογική δομή και εξέλιξη της νήσου Νάξου»,
Πρακτ. Α' Πάνελ. Συνεδρ. για την ιστορία της Νάξου, Αθήνα, σ . 66-71.

Μαρινάτος Σ.

1962 «Αι Κυκλάδες ως παράγων του Μεσογειακού πολιτισμού», *Ε.Ε.Κ.Μ.*
2.

Μελησσινός Γ.

1968 *Η Νάξος (Γεωγραφική-Ιστορική-Γεωλογική επισκόπηση)*, Νάξος.

Μονογιός Ε.

1927 *Τα Μυκονιάτικα (Λαογραφία της Μυκόνου)*, Σύρος.

Νατσούλης Τ.

1988 «Παροιμιώδεις Κυκλαδίτικες εκφράσεις» (προέλευση, ετυμολογία),
Κυκλαδικά Θέματα 24.

Ντούμας Χρ.

1994 «Η Πρωτοκυλαδική κοινωνία: Μια απόπειρα προσέγγισης του κόσμου
της νόησης». *Πρακτικά Α' Πενελληνίου Συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος δια
μέσου των αιώνων»*, Αθήνα.

Οικονομίδης Δ.

1978 «Λαϊκά μουσικά όργανα και χοροί των Ναξίων», *Ναξιακά* 2.

1988 «Ονοματολογία της Νάξου», *Ναξιακά* 19-20,5-7.

Παπαϊωάννου Β.

1977 «Συμβολή σε μια εθνοκοινωνιολογία της αιγαιοπελαγίτικης
κοινότητας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 30-31.

Περιστέρης Σπ.

1960-61 «Ο Ασκαυλος (τσαμπούνα) εις την νησιωτικήν Ελλάδα»,
Λαογραφία 13 - 14.

Προμπονάς Ι.

1968 «Μικρασιάται εις Νάξον», *Παρνασσός* 10.

Ρούσσοσ Ν. Ε.

1965 «Προσωπογραφία του αρχαίου Κυκλαδικού Λυρισμού», ανατ. από το
Κυκλαδικό Ημερολόγιο.

1990 «Οι Λατινικές κοινότητες των Κυκλάδων τον 16ο αι.», *Ναξιακά* 26.

1991 *Ισουΐτες στον Ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα: ΚΕ,Ο.

Σέργης Μ.

1994 *Λαογραφικά και Εθνογραφικά από το Γλινάδο Νάξου.*, Προοδ. Όμιλος
Γλινάδου

Νάξου, Αθήνα.

Σιμόπουλος Κ.

1984, '85, '88, '89 *Ξένοι περιηγητές στην Ελλάδα*, τομ. Α', Β', Γ₁', Γ₂'
Αθήνα.

Σκληράκη Ε.

1989 «Τουρκοκρατία και Επανάσταση στις Κυκλάδες», *Απεραθίτικα* 4.

Σομαρίπας, Φ.

1985 «Η κήρυξη της Επανάστασης του 1821 στη Νάξο», (Από το
ημερολόγιο του) *Ναξιακά* 1.

1987 «Η κατάσταση της Νάξου σ' αυτή την περίοδο 1821», *Ναξιακά* 12-13.

1987 «Ιαν. 1821. Ακριβής αναφορά για τη σημερινή κατάσταση της νήσου
Νάξου, στο Αρχιπέλαγος, κάτω απ'την κυριαρχία του βλαχικού δέσποτη

(Σουλτάνου), (Γενικό Αρχείο της Χάγης), (Μτφρ. Σοφ. Κατσουρού),
Ναξιακά 12-13.

Σφυρόερας Β.

1962 «Μεταναστεύσεις και εποικισμοί Κυκλαδιτών εις Σμύρνην κατά την τουρκοκρατίαν», *Μικρασιατικά Χρονικά* 10.

1969 «Κρητικά επώνυμα εις τας Κυκλάδας», *Πρακτικά Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, Αθήνα.

1988 «Ιστορικό περίγραμμα: Το Αιγαίο μετά τον 15ο αιώνα», *Απεραθίτικα 2* (Αναδημοσιεύτηκε από το βφλίο *Χάρτες και Χαρτογράφοι του Αιγαίου Πελάγους*, (1988), Αθήνα: Ολκός.

Τσάρτας Π.

1989 *Κοινωνικές και Οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο νομό Κυκλάδων*, Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.

Φραγκίσκος, Ζαφ.

1990 «Περί των ονομάτων της νήσου Νάξου», *Απεραθίτικα* 4, 774 -77.

Χατζόπουλος Β.

1991 *Ο παραδοσιακός Αζιώτης λαουτιέρης*, Αθήνα: Φιλιππότης.

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

1. Λαογραφικό Κέντρο της Ακαδημίας Αθηνών.
2. Λαογραφικό Σπουδαστήρι της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ που αφορούντο χορευτικό φαινόμενο στη Νάξο του Δρ. ΣΤΑΥΡΟΥ ΧΑΡ. ΣΠΗΛΙΑΚΟΥ

- ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΣΤΑ ΝΑΞΙΑΚΑ ΧΟΡΕΥΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ.

(Πρακτικά 6ου Διεθνούς Συνεδρίου της Δ.Ο.Λ.Τ., 1992, σ. 22-31).

- ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΚΙΝΙΔΑΡΟΣ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ.

(Ανακοινώθηκε (Poster) στο Επιστημονικό Συνεδριο που οργάνωσε το ΤΕΦΑΑ του Παν/μίου Αθηνών με θέμα: «Ορίζοντες Αθλητικής Επιστήμης», (Αθήνα, 24-27/5/1992).

- ΧΟΡΕΥΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΣ ΣΤΗ ΝΑΞΟ

(ΦΟΥΣΤΑ-ΝΕΛΑΔΕΣ Ή ΚΟΡΑΕΛΛΑΤΟΙ). *(Πρακτικά 6ου Διεθνούς Συνεδρίου της Δ.Ο.Λ.Τ., 1992, σ. 22-31. δημοσιεύτηκε και στο περιοδικό «Αιγαιοπελαγίτικα θέματα», τ. 38, 1994, σ. 43-48).*

- ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΣΤΑ ΝΑΞΙΑΚΑ ΧΟΡΕΥΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ.

(Στο περιοδικό «Αιγαιοπελαγίτικα Θέματα» (τ. 41, 1994, σ. 36-39).

- Η ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΥΡΤΟΥ ΚΑΙ ΜΠΑΛΛΟΥ ΩΣ

ΣΥΖΥΓΙΑ ΧΟΡΟΥ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΣΤΗ ΝΑΞΟ. *(Ανακοινώθηκε στο 2ο Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, που οργάνωσε το Τ.Ε.Φ.Α.Α, του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης, (Κομοτηνή, 20-22/5/1994).*

- ΝΑΞΙΟΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ. Ο ΧΟΡΟΣ ΚΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥΣ.

(Πρακτικά 8ου Διεθνούς Συνεδρίου της Δ.Ο.Λ.Τ., 1994, σ. 129-136. Έχει επίσης δημοσιευτεί στο περιοδικό «ΑΡΧΑΤΟΣ», τ. 2, σ. 93, 1997, ολοκληρωμένη και με τον τίτλο: «Η ΜΟΥΣΙΚΟΧΟΡΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΕ ΝΕΟ ΤΟΠΟ ΚΑΙ ΝΕΟ ΧΡΟΝΟ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ»).

- ΑΠΟΚΡΗΑΝΑ ΡΥΘΜΙΚΑ «ΑΔΕΣΠΟΤΑ ΚΙ ΑΝΙΕΡΑ». Δισκογραφικές και άλλες περιπέτειες. (Πρακτικά 12ου Διεθνούς Συνεδρίου Α Ο, Α Τ., 1998, α 77-95), Έχει επίσης συμπεριληφθεί στο βιβλίο του Νίκου Λεβογιάννη (Επιμ.) με τίτλο: «ΚΩΜΙΑΚΗ ΝΑΞΟΥ. Τόπου Χρώματα - Αντιθέσεων Αρμονία», (ιδιωτ.), τόμ. Β «, Αθήνα 2001..

-Η ΧΟΡΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ («Χορέψετε - χορέψετε»).

(Συμπεριελήφθη και δημοσιεύθηκε με άλλα κείμενα στο δημιουργηθέν αφιερωματικό στη Νάξο τεύχος του περιοδικού της Δ.Ο.Λ.Τ. «Παράδοση και Τέχνη», τ. 33, Μάιος -Ιούνιος 1997, σ. 18-20).

- Ο ΣΥΡΤΟΣ ΧΟΡΟΣ ΣΤΗ ΝΑΞΟ. (Πρωτόκολλα και Βιβλιογραφική επισκόπηση). (Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Απεραθίτικα», τ. 16, Ιουλ. -Σεπ. 1998, σ. 97-104).

-ΤΑ ΧΟΡΕΥΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΣΤΟ ΓΑΜΟ. (Η περίπτωση του χωριού Κινίδαρος της Νάξου). (Έχει εγκριθεί από την αρμόδια επιστημονική Επιτροπή της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας για τη δημοσίευση της στον 40° τόμο).

-ΑΝΕΦΑΛΛΑ μα και ΘΑΛΑΣΣΙΝΑ. (Πρακτικά 13ου Διεθνούς Συνεδρίου ΑΟ.Λ.Τ., 1999, σ. 108-121).

-Ο ΣΥΡΤΟΣ ΧΟΡΟΣ ΣΤΗ ΝΑΞΟ. (Πρωτόκολλα και Βιβλιογραφική επισκόπηση). (Στο περιοδικό «Απεραθίτικα», τ. 16, Ιουλ. -Σεπ. 1998, σ. 97-104).

-ΧΟΡΕΥΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ.

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΝΑ ΤΥΠΩΘΕΙ από το «Σωματείο Ελληνικών Χορών ΔΩΡΑ ΣΤΡΑΤΟΥ» C.D. συνοδευόμενο από κείμενα. Η εργασία μου συνίσταται στην επιλογή των τραγουδιών από παλιές δισκογραφικές δουλειές του Σωματείου, ενώ συνέταξα τα κείμενα για τα τραγούδια και τους χορούς των Κυκλάδων που συνοδεύουν το CD.

ΒΙΒΛΙΑ ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΗ

ΧΟΡΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΜΠΑΛΛΟΥ. «Γλωσσανάλυση»

ΝΑΞΟΣ Η ΧΟΡΕΥΟΥΣΑ. Ήτοι λόγος περί της Χορευτικής και μουσικής παράδοσης, του φωνητικού και οργανικού τραγουδιού, των λαϊκών και μουσικών οργάνων και των παιχνιατόρων.

«ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ» και ΠΑΙΧΝΙΔΙΑΤΟΡΟΙ του ΧΟΡΟΥ στη ΝΑΞΟ.

Προτεινόμενη Δισκογραφία

- 1. «ΑΘΑΝΑΤΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΑ Νο 1»**, Ειρήνη Κονιτοπούλου-Λεγάκη, VENUS AS1020.
- 2. «ΑΘΑΝΑΤΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΑ Νο 2»**, με το Κονιτοπουλέικο, VENUS - TZINA AS1023.
- 3. «ΑΘΑΝΑΤΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΑ Νο 3»**, ASTERIAS(ASTER1025).
- 4. «ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ»**, Ειρ. Κονιτοπούλου-Λεγάκη, PANIVARPA 5327.
- 5. «Ο ΧΡΥΣΟΣ ΔΙΣΚΟΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΟΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ»**, PANIVAR. PA 5328.
- 6. «ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ»**, με το Κονιτοπουλέικο, EMI 140 064 71253.
- 7. «ΑΥΘΕΝΤΙΚΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΑ του «50»**, LYRACD0168.
- 8. «ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ»**, Νίκος και Βασίλης Χατζόπουλος, ATHENEUM 1004.

9. «ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΑΠ « Τ « ΑΠΕΡΑΘΟΥ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ»,
TC-CP 957 ΖΙ/Φ428-461/442/1983.
10. «ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΙΡΑΝΘΟ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ»,
CD@ Απεραθίτικος Σύλλογος, Δεκ. 2000.
11. «Τ « ΑΥΓΙΝΑ» (Απεραθίτικα τραγούδια), Έκδοση Π.Λ.Ο.Α. (Πολιτιστικός
Λαογρ. Ομιλος Απεράθου).
12. «Τ Απεραθίτικα» Νο 2, ΒΜΟ 70207.
13. «ΑΝΕΦΑΛΑ ΘΑΛΑΣΣΙΝΑ», Ειρ. Κονιτοπούλου-Λεγάκη, (Ι. Ζευγώλης, Δ.
Φυ-ρογένης), LYRA4693.
14. «ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΚΡΑ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ», Στάθης Κουκουλάρης, ΒΜΟ -
ΠΑΠΗΓΚΟ.
15. «ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΡΙΟΣ, Τα νησιωτικά», S97-1009-M2.
16. «ΞΗΜΕΡΩΝΕΙ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ Ενα ταξίδι με τους Κονιτοπουλαίους»,
LYRACD4879/80.
17. «ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ από την νησιώτικη παράδοση», Λέτα Κορρέ,
ERROSMUSICS.A., 05562.

Δεκέμβριος 2002

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Γεννήθηκα το 1952 στη Σπάρτη, όπου τελείωσα τις Γυμνασιακές του σπουδές.
Απεφοίτησα από την Ε.Α.Σ.Α το 1974.

Το 1984 έκανα ισοτιμία πτυχίου με του Τ.Ε.Φ.Α.Α. του Παν/μίου Αθηνών.

Είμαι παντρεμένος με τη συνάδελφο Ρούλα Μπογέα και είμαι πατέρας ενός γιου,
του Χαράλαμπου, που είναι 4ετής φοιτητής στο Τ.Ε.Φ.Α.Α. της Αθήνας.

Διδάσκω το μάθημα των Ελληνικών Παραδοσιακών Χορών στο Τ.Ε.Φ.Α.Α. της
Αθήνας από το 1984.

Το 1991 εκλέχθηκα σαν Ειδικό Εκπαιδευτικό και Διδακτικό Προσωπικό (Ε.Ε.ΔΙ.Π.) στο Τ.Ε.Φ.Α.Α. του Παν/μίου Αθηνών.

Το Φεβρουάριο του 1998 απέκτησα τον Διδακτορικό του τίτλο στο Τ.Ε.Φ.Α.Α. του Παν/μίου Αθηνών με Επιβλέποντα τον Καθηγητή της Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιο Φαράντο με θέμα «Ο Συρτός και ο Μπάλλος στη Νάξο. Συμβολή στη Χορολογική Έρευνα», στην οποία μέσα από το τρίπτυχο «χορός - άσμα - μουσική» εξετάζονται και αναλύονται η κοινή δράση και οι αναπτυσσόμενες διανθρώπινες σχέσεις.

Η επιστημονική μου έρευνα αφορά κυρίως στο χώρο του Μωριά και του Αιγαίου και ιδιαίτερα της πολιτισμικής περιοχής των Κυκλάδων.

Έχω συμμετάσχει με Ανακοινώσεις μου σε πολλά διεθνή Συνέδρια, έχω γράψει πολλές επιστημονικές εργασίες και έχω διδάξει σε πολλά σεμινάρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

15 Δεκέμβρη 2002

Στάυρος Χαραλάμπους Σπηλιάκος

Αγίου Μελετίου 17,13161 Κυψέλη, Αθήνα

Τηλ.: 88 17 075 & 88 16 024

Φαξ.: 88 16 024

Κιν.: 097-7356545

E – mail: sspili@phed.uoa.gr